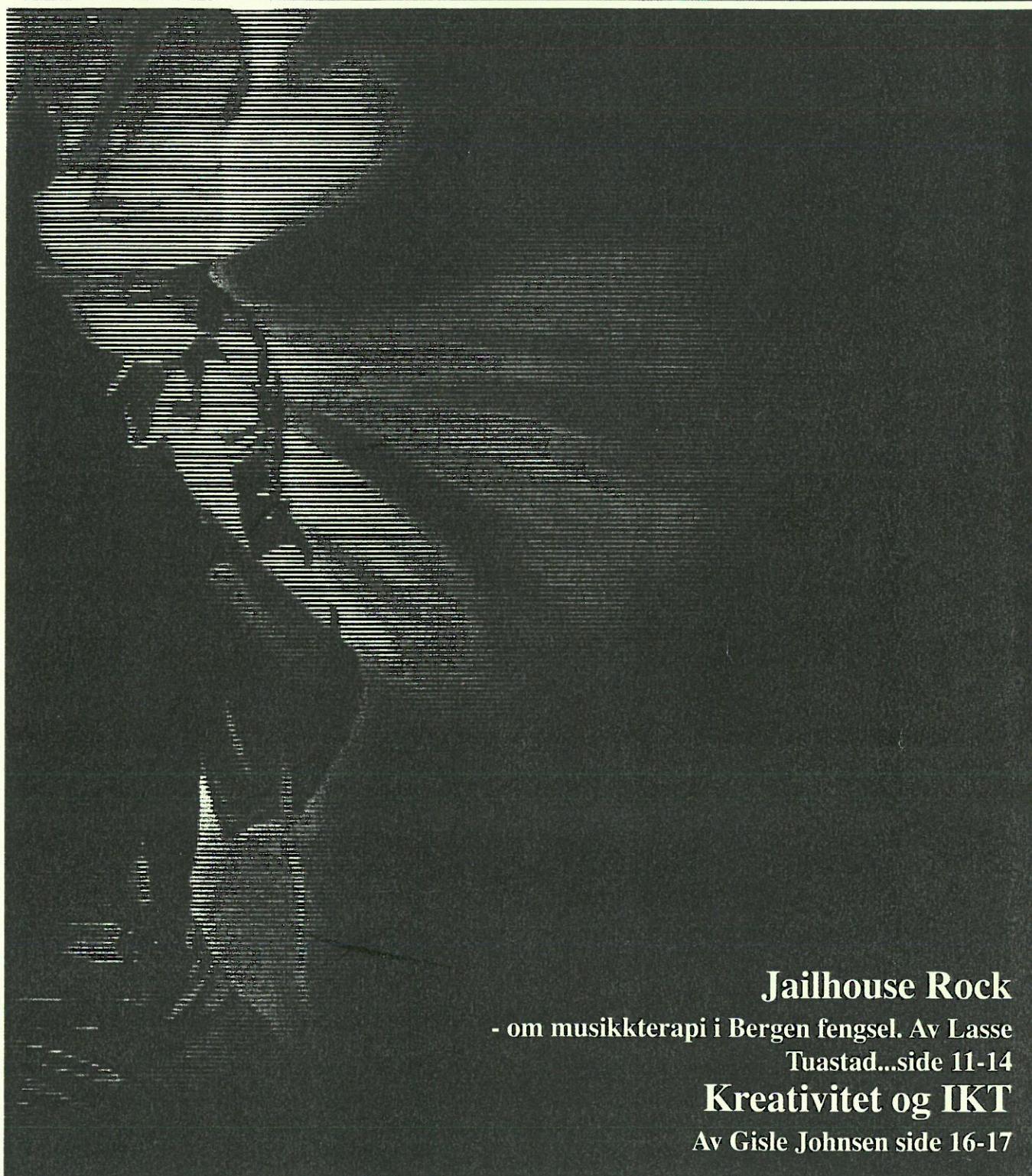

foko-nytt (14) 1/2002

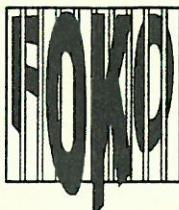

Jailhouse Rock

- om musikkterapi i Bergen fengsel. Av Lasse
Tuastad...side 11-14

Kreativitet og IKT

Av Gisle Johnsen side 16-17

Forum for
opplæring
innenfor
kriminalomsorgen
Norsk underavdeling av EPEA

EUROPEAN
PRISON
EDUCATION
ASSOCIATION

LEDERENS HJØRNE

Denne gang vil jeg benytte anledningen til å ta opp bruk, og i særdeleshet vanskeligheter i bruk av datamaskiner i våre anstalter. I løpet av disse årene jeg har jobbet i fengslet har dette vært en sak til stor glede og nå etter hvert til stor frustrasjon. Gleden har vært å se hvordan elevene har vokst faglig og ikke minst se hvordan selv-tilliten øker gjennom bruken av PC. Skrivesvake elever synes omsider det er morsomt å skrive små artikler.

Presentasjonene er mer strømlinjeformet fra elevene enn fra lærerne. Vi har vel kanskje alle erfaring med at elever lærer å bruke de tekniske hjelpe midlene forttere og i større grad enn lærerne. Dette pulserende livet der motforestillinger om at hjelpe midlene kan kvele kreativiteten fullstendig gjøres til skamme. Vi ser elever som boltrer seg i den nye verden, og ikke minst får de ta del i den verden som alle utenfor murene er del av. Jeg tenker selvfølgelig også her på bruk av Internett! I møter med Departement og sikkerhetssiden av fengslet møter vi mye motstand i innføringen av ny teknologi. Slik vil det vel alltid være fordi vi har forskjellige sider vi skal ivareta.

Men det må være mulig å ha to tanker i hodet samtidig. Vi fra undervisnings-siden er nødt til å leve med at sikkerhetsaspektet hele tiden må få sin plass. Men vi har et ansvar for å utdanne mennesker som skal vite noe om den verden som er utenfor murene, og da er PC, Internett og Mobiltelefoner med SMS selvfølgelige begreper. Denne verden må også få en plass innenfor fengslene. Like selvfølgelig er det at vi ikke kan tilby alt dette til innsatte, og at det må være under kontroll. Men vi må ha dialog å se på mulighetene sammen innenfor anstaltene istedenfor det jeg opplever for mye av i min hverdag, at vi i stor grad sitter på hver vår klode og motarbeider hverandre. Alt for mye av min tid går nå til å kjempe i byråkratiets jungel om noe vi alle er enige om er bra. Hvorfor kan ikke de innsatte få ha PC på cellene for eksempel? Min påstand er at det mye bedre med PC enn TV!!

Vi trenger en frisk og ny diskusjon rundt den nye teknikken. Den må ikke bare bli sett på med fiendtlige øyne.

Ingunn

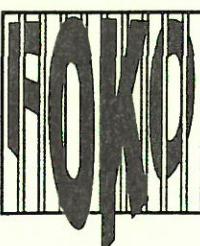

Innhold foko-nytt 1/2002

Lederens hjørne.....	2
Organisasjonsside.....	3
Program Sørmarka 2002.....	3
Reelt tverretatlig samarbeid-langsiktig mål med mange hinder. Evalueringssprosjekt ved Steinkjer videregående skole, Avdeling KIF-skolen.....	4-5-6
Torfins side.....	7
Studietur til Stockholm.....	8-9
Styrking av oppfølgingsarbeidet. 3. seminar om IKT i opp-læringen på Sørmarka kurs og konf.senter	10
Jailhouse Rock - om musikkopplæringen i Bergen fengsel av Lasse Tuastad.....	11-12-13-14
Fokus på fengselsbibliotek - Seminar i Tønsberg.....	15
Kreativitet og IKT av Gisle Johnsen.....	16-17
Medlemsliste 2002.....	18-19
Rekommendasjon nr R (89) 12.....	20

Styret i FOKO 2001/2002

Leder Ingunn E. Kleivan	Rud vgs, avd. Ila fengsel
Nestleder Frøydis Holstad	Oslo fengsel
Sekretær Torfinn Langelid	Statens Utdanningskontor i Hordaland
Kasserer Jon Erik Rønning	Jessheim vgs, avd. Ullersmo fengsel
Inform.ansvarlig Leif Lyngstad	Klosteskogen vgs, avd. Skien fengsel
Vararepresentanter: 1. Knut Lage Bø 2. Kjersti Flatås	GVO - avd. Bretvedt fengsel KIF - Oslo sentrum

Foko-nytt (14) 1/2002
Utgiver:

**Forum for
oppplæring
innenfor
kriminalomsorgen**
Norsk underavdeling av EPEA

Ansvarlig:

Leif Lyngstad

KVS/Skien fengsel,
Boks 2720 Kjørbekk, 3702 Skien
E-mail: klofeng@online.no
Telefon: 35 90 05 24, telefaks: 35 90 05 28

Ny redaktør

...i foko-nytt heter Asbjørn Støverud og jobber ved Jessheim videregående skole, avdeling Ullersmo fengsel. Han mottar henvendelser vedrørende foko-nytt, og kan treffes på telefon 63927351, adresse: Skoleavdelingen, postboks 2, 2040 Kløfta eller på mailadresse:

asbjorn@st.mailbox.as
jessvgs@online.no

Hilde Frebergsvik, Teie vgs. avd. Berg fengsel, sitter i redaksjonskomiteen. Hun kan kontaktes på telefon 33 30 73 28 eller på mailadresse
hillind@online.no

Konferanser

De engasjerte går en aktiv konferansehøst i møte. Starten går i Finland på den 10. nordiska fengseleutbildarkonferansen som arrangeres på Hanaholmens kulturcentrum i Esbo, den 5 - 8 september 2002. Torsdag 26. og fredag 27. september avholdes seminaret Fokus på fengselsbibliotek i Tønsberg. Så er det igjen tid for Solstrand-konferansen fra 16. til 18. oktober, før det hele avsluttes med Sørmarka-seminaret på Sørmarka konferanse- og studiesenter den 14. – 16. november. Her skulle det være noe for noen og enhver.

FORELØPIG PROGRAM SØRMARKA-SEMINARET 2002

SØRMARKA KONFERANSE- OG STUDIESENTER
14. – 16. NOVEMBER 2002

TORSDAG 14.11

KL 1400 – 1430	Kaffe/te. Registrering
KL 1430 – 1440	Hilsen v/Ingunn E. Kleivan
KL 1440 - 1500	Åpning v/?
KL 1500 – 1530	Nytt fra Statens utdanningskontor i Hordaland v/Torfinn Langelid
KL 1545 – 1630	Kommunikasjon og samhandling i et tverretatlig miljø v/Per Steinar Melås
KL 1630 – 1700	Kaffe/te. Registrering fortsetter
KL 1700 – 1800	Per Steinar Melås fortsetter "Vorspiel" i grupper
KL 1830	Middag

FREDAG 15.11

KL 0800 – 0900	Frokost
KL 0900 – 1030	Tverretatlig samarbeid i Trondheim fengsel – ideer og erfaringer fra et prosjekt om nærmere samarbeid mellom skole og fengsel, yrkesopplæring og arbeidsdrift (Innlegg med eksemplifisering, konkretisering, problemstillinger, og med vektlegging på hva som må til for å få til et samarbeid som setter den innsatte i sentrum)

KL 1030 – 1100	Kaffe/te
KL 1100 – 1200	Gruppearbeid med problemstillinger fra 1. dag og fra framlegginga fra prosjektet i Trondheim fengsel.

KL 1200 – 1400	Lunsj
KL 1400 – 1500	Parallelle sesjoner <ul style="list-style-type: none"> • Johannes vo i Stavanger • IKT prosjektet v/GVO avd. Grorud (Bredtveit) • IKT prosjektet v/Klostervika vgs, avd. "Sluseprosjektet" • Lærekandidater i kriminalomsorgen v/PP-tjenesten i Bærum. • Aetats innmarsj i kriminalomsorgen

KL 1500 – 1530	Kaffe/te
KL 1530 – 1630	Parallelle sesjoner fortsetter
KL 1645 – 1730	Årsmøte i FOKO
KL 1900	Festmiddag

LØRDAG 16.11

KL 0800 – 0900	Frokost
KL 0900 – 1030	Kan godhet og moral læres? v/Inge Eidsvåg
KL 1030 – 1100	Kaffe/te. Utsjekking
KL 1100 – 1230	Inge Eidsvåg fortsetter
KL 1230 – 1300	Evaluering.
Oppsummering	
KL 1300 – 1330	Lunsj. Avreise.

Forum for
oppplæring
innenfor
kriminalomsorgen
Norsk underavdeling av EPEA

«Reelt tverretatlig samarbeid – langsiktig mål med mange hinder»

Evaluatingsprosjekt ved Steinkjer videregående skole, Avdeling KIF-skolen

Mellan 2000 og 2001 utførte vi på oppdrag fra Statens Utdanningskontor i Hordaland en evaluatingsundersøkelse av Steinkjer videregående skole, avdeling KIF-skolen. Vi måtte allerede i utgangspunktet, i søknaden, foreta et valg i forhold til hva vi skulle evaluere, og i søknaden stod det slik:

«I utgangspunktet finnes det flere mulige tema for evaluering av virksomheten ved KIF-skolen på Steinkjer. I tillegg til en kartlegging av nåværende situasjon for tidligere elever ved KIF-skolen på Steinkjer siden opprettelsen, er de nye og originale opplegg, som er blitt igangsatt som utviklingsprosjekter de siste åra, mest interessante i evalueringssammenheng.

Målsetting for evalueringen/problemstillinger er:

1. Kartlegging av tidligere elevers nåværende situasjon.
2. I hvilken grad bidrar innholdet i de tre nevnte prosjektene til realiseringen av delmålene for skolens virksomhet?
3. I hvilken grad bidrar det tverretatile samarbeidet organisert som ansvarsgrupper til en slik realisering, og hva fremmer og hva hindrer tverretatlig samarbeid.

Vi har laget en rapport som heter «Med mestring som erfaring og samfunnet som mulighet» (se bilde) hvor vi har intervjuet prøveløslatte som ønsket å fortsette skolegang på KIF-skolen etter endt soning, innsatte på frigangsordning fra Trondheim kretsfengsel, Avd. Verdal, tilsynsklienter ved Kriminalomsorg i frihet, personer som personundersøkes og venter på dom osv. Innenfor dette prosjektet ville vi se på hvordan det gikk med de straffedømte i forhold til mestring i skoleverdagen. Mest vikt skulle vi legge på de tre prosjektene skolen hadde: «Friluftsprosjektet» (1997),

Prosjekt 98. «Naturopplevelser og estetiske uttrykk» (1998) og «Drama i 3 akter» (1999). Som en naturlig følge i evaluatingsarbeidet, måtte vi intervju de gruppene som arbeidet med disse ungdommene. I utgangspunktet startet en med ansvarsgrupper ved kontoret til Kriminalomsorg i frihet, men senere ble dette videreført ved KIF-skolen av leder og sosiallærer Gudrun Halvorsen.

Vi intervjuet ansvarsgruppemedlemmer til to elever. Det kan være forskjellig hvilke ressurspersoner som eleven trenger, avhengig av hvilken fase han/hun er i soningen. For disse to var det med folk fra sosialkontoret, Aetat, Kriminalomsorg i frihet og KIF-skolen. I tillegg til disse intervjuene, var vi observatører på et ansvarsgruppemøte. Det er vanlig at eleven i samråd med leder og eventuelt lærer på KIF-skolen i fellesskap lager innkalling til møtet, og eleven er som regel møteleder, og han er med i beslutningsprosessene i forbindelse med hva som skal skje under eller etter endt soning. På dette møtet, var det i tillegg til de tidligere ovennevnte medlemmer, også representanter fra Verdal Fengsel og fra KIF i heimkommunen og begge foreldrene til eleven.

Ansvarsgruppearbeidet som flerfaglig eller tverrfaglig samarbeid

Vi vil forsøke å besvare spørsmålet: Hva innebærer begrepet tverrfaglig samarbeid? Det dreier seg altså om et samarbeid på tvers av fag. Begrepet fag kan problematiseres sterkt, men i vår sammenheng dreier det seg om erfaringer, kunnskaper og ferdigheter den enkelte etat rår over. Dette er etatens fagområde med spesifikke perspektiv og kunnskapsreservoar. I konkrete situasjoner finnes det, til tross for at teoretikerne er noe uenige, maksimalt fire modeller for relasjoner på gene mellom:

1. Unifaglig modell

I en unifaglig modell finnes det flere fag eller profesjoner, men det er bare klienten som møter dem alle. Klienten blir sendt mellom dem slik at de kan bidra med sin ekspertise en og en.

2. Flerfaglig modell

I en flerfaglig modell bidrar hvert fag til å belyse et problem. Fagfolkene kommer sammen for å diagnostisere eller planlegge. Likevel etableres det ikke varige kontakter profesjonene imellom. Den som må sette sammen synesen av det enkelte fag kan bidra med, blir ikke fagpersonene, men klienten eller andre.

3. Tverrfaglig modell

I en tverrfaglig modell vil representantene fra etater, familjører eller organisasjoner som fremskaffer kunnskapen, ha som oppgave å sette sammen synesen av den frembrakte kunnskapen til bruk i løsningen av et problem som man har felles.

4. The interdisciplinary team

Det finnes også en fjerde modell som mulighet. Teoretikere, som Bailey, benevner den som the interdisciplinary team (Bailey i Lauvås og Lauvås, 1994). Dette innebærer faktisk at den nye innsikten bygges sammen til å bli et nytt selvstendig fag. Vi ønsker å drøfte våre funn i lys av modell 2 og modell 3 i et forsøk på å påvise om det her i realiteten dreier seg om flerfaglighet eller om det er en form for tverrfaglighet vi møter gjennom intervju med medlemmene av ansvarsgrupperie, intervju med elevene og observasjon av et ansvarsgruppemøte.

Det som er det viktige i tverrfaglig og også derved tverretatlig samarbeid, er at det er personer med ulik fagbakgrunn og ulik yrkes- og erfaringsbak-

grunn som kommer sammen for å bidra til å løse et problem. I vårt tilfelle gjelder dette problemer som en elev ved KIF-skolen har. Eleven er klienten. Ved en unifaglig situasjon vil klienten måtte gå fra etat til etat. For hver henvendelse må han eller hun igjen fortelle sin historie. Dette oppleves ofte som en kanossagang og kanskje også som et mareritt med sysfokarakter. Hvis situasjonen preges av flerfaglighet vil representantene fra de ulike etater komme sammen for å presentere sin kunnskap i relasjon til klientens problem. Etter at møtet er avsluttet, er det opp til andre å sette sammen syntesen av de kunnskaper, råd osv. som er utviklet under møtet. I vårt tilfelle er det altså personalet ved skolen og eleven som etter møtet må finne ut hva som nå skal gjøres. Hvis situasjonen er tverrfaglig, vil representantene fra etatene være med på å sette sammen syntesen som skal kunne bidra til løsningen av de problemer klienten har. Vi har gjort intervju med medlemmene av to ansvarsgrupper ved skolen, og de forteller om både negative og positive erfaringer med arbeidet. Intervjuene klargjorde at framgangsmåten i arbeidet var at ansvarsgruppemøtet i stor grad fungerte som en arena hvor ulike kunnskaper og erfaringer kunne utveksles på en rasjonell måte. Likevel var det slik at det meste av oppfølgingsarbeidet og derved også sammenstillingen av det som kom fram på møtet, ble overlatt til skolen i etterkant av møtet. Dette opplevdes av gruppemedlemmene som at gruppa ble mer eller mindre «tannløs». Den tok ikke selv konkret tak i hvordan problemene eventuelt kunne løses. Arbeidsmåten varierer sikkert fra ansvarsgruppe til ansvarsgruppe. Observasjonene fra ansvarsgruppemøtet tyder på at en rekke problemer faktisk ble løst der og da på møtet, men det er forskjell mellom klientene også. Og selv på dette møtet ble mye overlatt til KIF-skolens oppfølgingsarbeid. Likevel er det riktig å anta at arbeidet i ansvarsgruppene i stor grad preges mer av flerfaglighet enn tverrfaglighet. Likevel er det grunn til å understreke at medlemmene i ansvarsgruppene oppfatter det slik at de arbeider tverrfaglig stort sett. Her deler de oppfatning med andre fagfolk som kommer sammen for å drøfte et problem. Det å komme sammen er ofte nok til at man hevder at man arbeider tverrfaglig! (Eilertsen

og Reinfjell, 2000). Begge elevene som vi intervjuet om dette, hevder at ansvarsgruppearbeidet fungerte godt og at de hadde stort utbytte av det. «Det var en plass å diskutere ting», sier en av dem. Det kommer også fram at de hadde likt å ha kontakt med ansvarsgruppemedlemmene mellom møtene i tillegg.

Hva hindrer og hva fremmer tverretatlig samarbeid?

I bøker om tverrfaglig samarbeid gjøres det nokså detaljert rede for hva som kan virke fremmende og hemmende på slikt arbeid. Når det gjelder fremmende faktorer, går disse igjen: Totalt sett er tverrfaglig samarbeid tidsbesparende. Dette gjelder spesielt for klienten. Det er viktig at flere typer ekspertise bringes inn for å løse et problem som har mange og ulike aspekter. I dag er det dessuten stor enighet blant de ulike profesjoner om at tverrfaglig samarbeid er en fruktbar måte å arbeide på når det gjelder både klienter og pasienter. Noen av medlemmene som vi intervjuet klaget over at de hadde for liten tid til å gjøre arbeidet i ansvarsgruppa godt nok. Dette gjaldt spesielt tid til en viss oppfølging mellom møtene. De hevdet at det hadde vært givende å få innblikk i hvordan andre etater tenker.

De hindrende faktorene finnes på mange plan. Det må nok kunne hevdes at de hindrende faktorene, i hvert fall teoretisk sett, er i flertall. I likhet med fremmende faktorer finnes det også hemmende faktorer på det rent personlige plan. Vi har her selvsagt å gjøre med enkeltmennesker som har sine personlige egenskaper som kan slå ut i begge retninger. Når vi ser bort fra dem, finnes de hemmende faktorene på flere plan. Vi skal nevne noen av dem. På det strukturelle eller organisatoriske planet finnes en rekke hindrende faktorer. Offentlig forvaltning er i stor grad organisert på en slik måte at det er det enkelte menneske som skal henvende seg til dem og ikke at sektorene skal komme sammen og diskutere med hverandre. Lov- og regelverk i seg selv er ikke slik at det fremmer tverretatlig samarbeid. Kunnskapen som den enkelte etat forvalter, er av en slik art at kommunikasjon med andre etater kan bli vanskelig. Dessuten har etatene knapt med ressurser, og det er ikke satt av noe tid

til å utvikle samarbeid etatene imellom. I tillegg kommer at det alltid i mer eller mindre grad vil være mer eller mindre klare konfliktlinjer om kompetanse, makt og myndighet etatene imellom. Det siste var en direkte årsak til at vi ikke fikk ut PUene («personundersøkelsene») til elevene fra Politimesteren i Inntrøndelag. At organiseringen virker hemmende blir klart ved at medlemmene klager over at de har for liten tid. Det går også klart fram at det ikke er avsatt noe til å utvikle et slikt arbeid ved de enkelte etater. Medlemmene hevder at det er tidsbesparende for saken, men likevel tidkrevende. Dette høres selvmotsigende ut, men en skal her huske på at medlemmene føler at de ikke fullt ut makter å ta tak i de problemer som dukker opp. Lov- og regelverkets begrensninger nevnes eksplisitt. Det er derimot ingen av dem som blir intervjuet som nevner noe om at kunnskapen til den enkelte etat kan være vanskelig å formidle til andre etater. I utsagnspunktet kan det faktisk se ut som om at maktproblemet ikke eksisterer i ansvarsgruppessammenheng på KIF-skolen. Dette kan ha å gjøre med at det er skolen selv som tar ansvaret for å følge opp mye av det som er blitt utviklet på møtet. Saken hadde kanskje stilt seg noe annerledes hvis oppfølgingsarbeidet skulle gjøres i fellesskap og over en lengre tidsperiode.

I hvilken grad bidrar det tverretatlige samarbeidet organisert som ansvarsgrupper til realisering av skolens overordnede målsetting, og hva fremmer og hva hindrer tverretatlig samarbeid?

Hvordan gir ansvarsgruppearbeidet elevene mulighet til å utvikle livsmestringskompetanse?

Slik ansvarsgruppene er organisert ved skolen gir det elevene mestringserfaring ved at de innkaller til møtene, leder møtene og skriver referat fra møtene. Dette tilfører noe til de fleste av de seks dimensjonene i det integrerte mennesket eller det livsmestringsmennesket, slik vi har forstått det i arbeidet med dette prosjektet. Ansvarsgruppearbeidets hovedbidrag ligger likevel, slik intervjuene med elevene viser, på dimensjonene «det meningssøkende mennesket, det arbeidende mennesket og det samarbeidende mennesket». I ett av kapitlene

ene i rapporten understreker vi viktigheten av såkalte sterke vurderinger eller å foreta avgjørelser som har betydning for menneskets livssituasjon i sin helhet, og slik også menneskets identitet.

Det at elevene innehar den sentrale rollen før, under og etter møter i ansvarsgruppen, er øvelse i å kunne forstå betydningen av sterke vurderinger og å kunne makte å gjøre slike vurderinger (Charles Taylor, 1995).

Hva fremmer og hva hindrer tverretatlig samarbeid?

Hovedhensikten med et tverrfaglig samarbeid er at hvert fag eller hver profesjon skal bidra til å belyse et problem eller løse et eller flere problemer sammen. I vårt tilfelle dreier det seg om at en person trenger ulike former for ressurser, for å bringes inn i en situasjon, hvor han eller hun kan ta hånd om eget liv. I svært mange tilfelle vil fagfolk som kommer sammen med andre fagfolk for å bidra til slike løsninger, oppleve at de driver et tverrfaglig samarbeid. Det opplever medlemmene av ansvarsgruppene også når de kommer sammen for å innhente kunnskap som skal nytties i en bestemt hensikt.

Det må likevel understrekkes at i et «genuint» tverrfaglig samarbeid er det de som innhenter kunnskapen, som setter sammen syntesen av kunnsapsinnhenting på tvers av faggrensene som skiller dem. Vi vil hevde at det stadig er personalet ved KIF-skolen som i etterkant i stor grad må lage syntesen til bruk i arbeidet for og med eleven.

Det kreves forholdsvis store tidsressurser for å skape et tverrfaglig samarbeid etatene imellom. Det er all grunn til å understreke at man har kommet langt i riktig retning ved skolen. Ansvarsgruppemedlemmene vi har intervjuet, er stort sett enige i at erfaringene har vært positive på flere måter. De understreker at det er interessant å møte representanter fra andre etater og at dette er en effektiv måte å arbeide på. Dette fremmer det tverretatlige samarbeidet. De størstehindrene for at arbeidet skal bli bedre med hensyn på klienten, er først at det settes av tid til utvikling av et genuint tverretatlig samarbeid ved etat-

ene. For det andre må ikke de lover og de regelverk, som den enkelte etat forvalter, stå i veien for at dette arbeidet skal komme klienten best mulig til gode.

Konklusjon

Ansvarsgruppearbeidet ved KIF-skolen domineres i stor grad av flerfaglighet. Det virker fremmende på arbeidet at representanter fra de ulike etatene oppfatter arbeidet som tidsbesparende og derfor effektivt. Det ble også gitt uttrykk for at det var positivt å få et innblikk i andre etaters arbeids- og tenkemåter. Av hemmende faktorer er det grunn til trekke fram at etatene ikke har avsatt noe tid til å utvikle tverretatlig samarbeid. Det kreves nemlig mye tid til å utvikle et genuint tverretatlig samarbeid. Lov- og regelverk er også med på å hemme samarbeidet etatene imellom.

Om forfatterne:

Oddbjørn Ingebrigtsen er sosiolog og underviser i hovedsak i sosiologi og forskningsmetode ved Avd. for helse- og sosialfag ved Høgskolen i Sør-Trøndelag.

Brit Arna Susegg er filolog og underviser i hovedsak i litteratur, litteraturvitenskap og litteraturdidaktikk ved Avd. for sykepleier-, ingeniør- og lærerutdanning ved Høgskolen i Nord-Trøndelag.

Litteraturliste

Almås, R. (1990): Evaluering på norsk. Universitetsforlaget, Oslo

Bailey, D.B. jr. (1984): A Triaxial Model of the Interdisciplinary Team and Group Process. Exceptional Children, 51(1)

Godseth, M. (1992): Ansvarsgrupper som metode i sosialt og pedagogisk arbeid. Barnevernets utviklingssenter, Oslo

Halvorsen, G. (2000): Eleven og "de gode hjelperne". Ansvarsgrupper og tverretatlig samarbeid sett i lys av skolens ideologi, teori og praksis. Statens utdanningskontor i Hordaland, Bergen

Ingebrigtsen, Oddbjørn og Susegg, Brit Arna (2001): Med mestring som erfaring og samfunnet som mulighet. Statens utdanningskontor i Hordaland, Bergen

Lauvås K, Lauvås P. (1994): Tverrfaglig Samarbeid. Perspektiv og strategi. Tano, Oslo

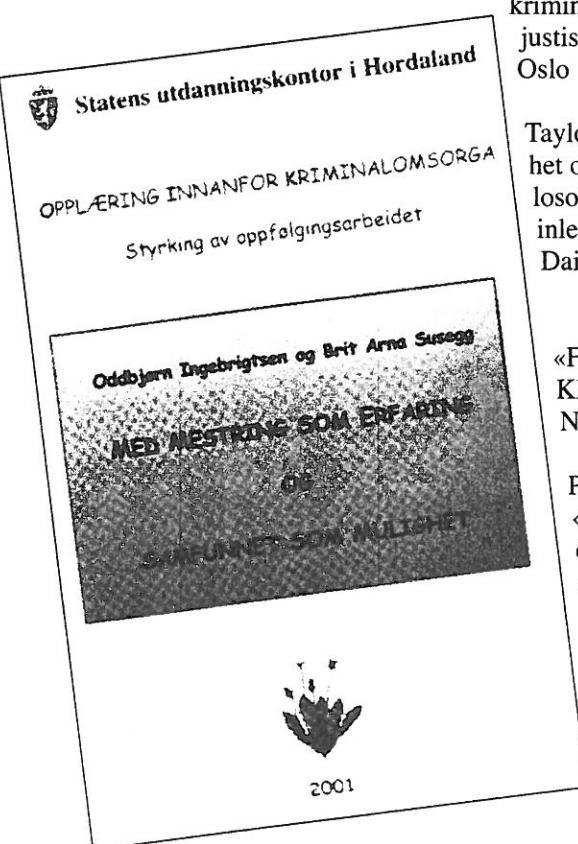
Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen, L97. (1996): Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, Oslo

St. meld nr 27 (1997-98): Om kriminalomsorgen. Det kongelige justis- og politidepartementet, Oslo

Taylor, C. (1995): Identitet, frihet och gemenskap. Politisk-filosofiska texter i urval och med inledning av Harald Grimen. Daidalos, Göteborg

«Friluftsprosjektet» (1997): KIF-skolen i Steinkjer, Nord-Trøndelag

Prosjekt 98. «Naturopplevelser og estetiske uttrykk». KIF-skolen i Steinkjer, Nord-Trøndelag

OPPLÆRING INNANFOR KRIMINALOMSORGA HEIMESIDER PÅ INTERNETT

Statens utdanningskontor i Hordaland opna 1. februar 2002 heimesider for området "Opplæring innanfor kriminalomsorga". Adressa er:

http://su.hl.no/opplaering-kriminal/krim

På heimesidene finn vi informasjon om eksamen, forsøks- og utviklingsområde, prosjektrapportar, artiklar, rapportar om opplæring innanfor kriminalomsorga, kurs- og konferansar, internasjonale nettverk og peikarar til mange nettstader i Noreg og elles i verda.

The screenshot displays the homepage of the website. At the top, there's a banner with the title 'Opplæring innanfor Kriminalomsorga'. Below the banner, there are several menu items and links. One prominent link is 'Lov om gjennomføring av straff mv. (straffegjennomføringsloven) Den nye straffegjennomføringsloven blir gjort gjeldende fra 01.01.1993.' In the center, there's a large search bar with the placeholder 'Søk'. To the right of the search bar, there's a section titled 'Opplæring innanfor Kriminalomsorga' with some descriptive text about the purpose of the website and contact information for the director. At the bottom of the page, there's a footer with links to 'Start', 'Hjemmeside', 'Opplæringsstiltak', and 'Opplæringsinnanfor Krim'.

FOKOSTIPEND

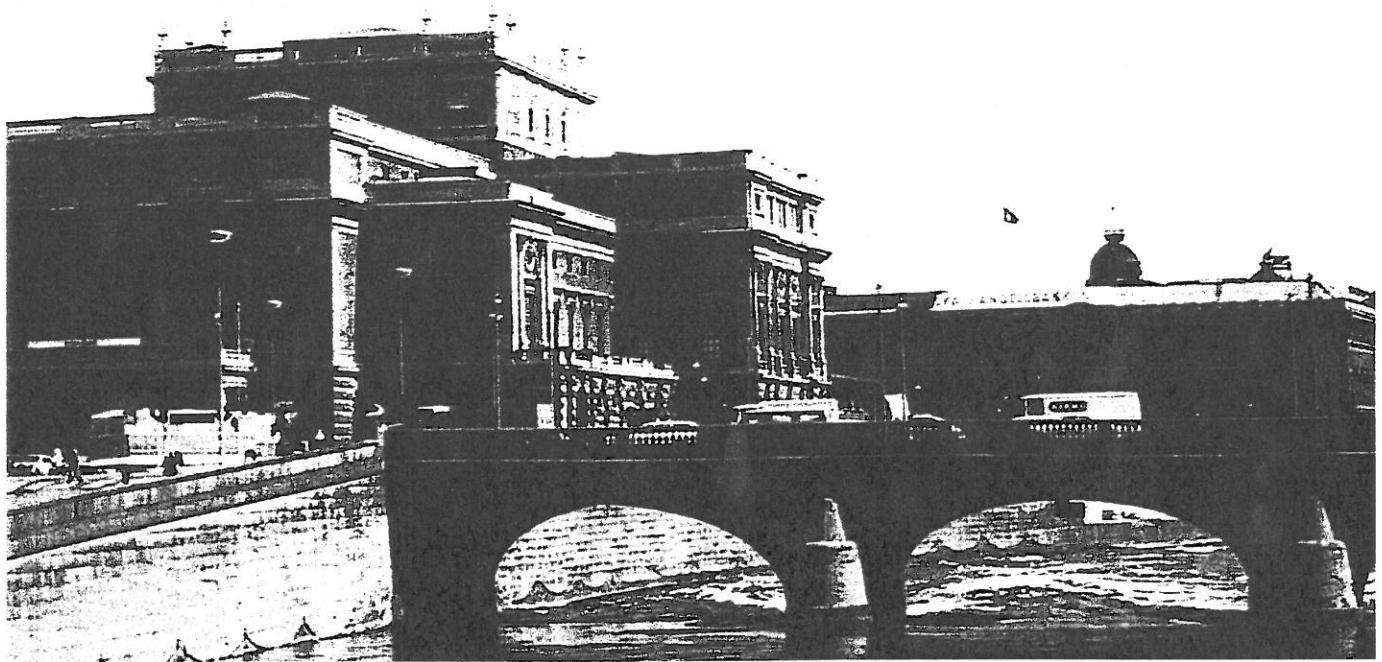

Også for år 2002 deler styret ut stipender for inntil kr.15.000.-.
Du kan søke stipend ut fra følgende kriterier:

- Medlem av FOKO
- Stipendet må være i samsvar med vedtekten.
- Søknaden må inneholde følgende opplysninger:
  - Kort om bakgrunn for søknad om stipend
  - Mål for arbeidet.
  - Tidsplan, omfang og gjennomføring.
  - Plan for publisering av erfaringene fra arbeidet.
  - Budsjett

Søknaden sendes styret i FOKO v/leder Ingunn E. Kleivan, Rud vgs, avd. Ila fengsel, Postboks 150, 1332 Østerås innen 15 juni 2002.

Studietur til Stockholm

I forbindelse med det pågående dramaprosjektet på KIF-skolen i Steinkjer, ønsket vi å innhente kunnskaper om erfaringer andre har gjort med teater i forhold til soning eller kriminell adferd. Vi valgte å legge studieturen til Stockholm fordi det over år har vært mange, store og profilerte teaterprosjekter gjort i svenske fengsler. Det er også en kjensgjerning at det svenska teatret har tatt opp i seg dramatisk form som tar tak i tematikk som er rettet mot en annen virkelighet enn det norske dramatikere har vært opptatt av. Vi fikk også kontakt med den mest erfarne instruktøren Kaj Ahnhem, og den mest profilerte instruktøren Janne Jønsson som har arbeidet i svenske fengsler.

F.v. Gudrun Halvorsen, Gro Toldenes og Ørjan Hattrem

Møte med Kaj Ahnhem

Kaj Ahnhem (heretter kalt KA), er en erfaren regissør som har arbeidet innen flere av Stockholms teatre. Han ble invitert inn til Østeråker av den daværende direktøren ved fengslet for å gjøre ett teaterprosjekt. Dette fungerte svært bra, og fordi det var givende for han å gjøre det, og fordi fengslet opplevde prosjektet svært positivt, har dette samarbeidet fortsatt. Han produserer nå to forestillinger i året. Det har blitt i alt 22 forestillinger.

Det foreligger ingen forskning eller rapport på prosjektet, men er vel etter all sannsynlighet det teaterprosjektet som har pågått lengst i Norden.

Størrelsen på gruppene har variert, men ca. 150 personer har vært tilknyttet til prosjektet. KA har valgt ut deltagerne gjennom påmelding og utvelgelse ut fra disse. Det har vært flere ansatte med, blant annet voktere og prester. De har arbeidet med materialet over lengre tid. Dette er en prosess der de sakte blir kjent med tekstens innhold, pauser, bevegelser, stemme, kraft m.m. De bygger sakte opp et forhold til materialet.

KA ønsker at forestillingene skal ha et profesjonelt uttrykk, og at materialet skal kunne kjennes og oppleves slik at

alle kan stå inne for materialet. Dette mener han gjør de medvirkende i stand til å leve i forestillingene. De medvirkende blir aldri profesjonelle, men ved bruk av rikelig med tid der stoffet kommer dypt inn i de medvirkende kan resultatet bli langt bedre enn forutsetningene skulle tilsi. Det er viktig å finne en letthet og en god tone på prøvene, man må gi hverandre plass og skape trygghet. Gjennom denne stemningen er det lettere å stille krav til den enkelte.

Alle medvirkende har en kontrakt på ikke å trekke seg. Dersom de blir i tvil om sin egen deltagelse skal de likevel fullføre.

Dette har virket utelukkende positivt for de deltagende mener KA. Ikke minst fordi mange av deltagerne har som strategi i livet å hoppe av når de møter motstand.

Rammene rundt forestillingene er enkle. De har satset på lys og kostymer for å gjøre produksjonene billig. De øvrige innsatte, ansatte og av og til pårørende, er publikum. Forestillingene blir betegnet som en begivenhet for både utøverne og de øvrige i Østeråker fengsel.

hans kunstneriske karriere på hodet, via produksjon av "Mens vi venter på Godot" i Komla, og Saint Quentin til forestillingen på Hinseberg kvinnesengsel med stykket "Bernardas Hus" av Lorca. Hans bok "Stunder av virkelighet" forteller i detalj om dette.

Jeg mener Janne Jönsson beviser for oss at det å gå tett inn på andre menneskers liv med et materiale som utfordrer oss, kan flytte fjell i forhold til vår ide om hvem vi er som mennesker. Han går inn i fangenes virkelighet og arbeider med stoffet over lang tid,

med en grundighet som gjør forestillingene til fangenes eget materiale. Det finnes en del likhetstrekk hos begge regissører. De arbeider tett på de innsatte, lar de arbeide over tid og viser tiltro til deres evner. Samtidig arbeider de i dybden av et dramatisk stoff som har stor påvirkningskraft for de involverte. På KIF-skolen i Steinkjer har studieturen vært med å påvirke vår tenkemåte. Kaj Ahnhem og Janne Jönsson er modige i sin måte å arbeide på, fordi de går tett på sine medmennesker. Modigere ønsker vi også å være.

F.v. Janne Jönsson, Ørjan Hattrem og Gudrun Halvorsen på tur i Gamla Stan.

Møte med Janne Jönsson

Møtet med Janne Jönsson var et sjokk. Det engasjerte og stimulerte oss i forhold til arbeidet, fordi han på alle måter ga oss en opplevelse av at arbeidet var av dyp essensiell karakter. Man kan til tider ha problemer med å tro at det han forteller har hendt, og det rystet og rev i oss i løpet av den tiden møtet varte.

Hva kan vi lære oss av hans arbeide? Er dette overførbart?

Han har arbeidet i ett landskap med de som på mange måter ikke er levnet håp. Der det på mange måter ikke er snakk om noe annet enn å strengt tatt gi tilbake noen verdighet, til noen som ikke føler at de har noe å leve for lengre. Dette gjør han gjennom noen av verdensdramatikkens viktigste verker.

Hans merittliste er lang, fra møtet med fangene i Komla høsten 83 som satte

Styrking av oppfølgingsarbeidet

3. seminar om IKT i opplæringen på Sørmarka kurs og konf. senter

Statens utdanningskontor i Hordaland har gitt midler til et tre-årig utviklingsarbeid innenfor fagområdet IKT i opplæringen for straffedømte/tidligere straffedømte. Prosjektet har vært i gang i to år og har fire deltagende skoler: Grønland Voksenopplæringssenter avd. Bredtvedt fengsel, Glemmen vgs. avd Fredrikstad fengsel, Borre vgs. avd Bastøy fengsel og Klosterskogen vgs. avd "Sluseprosjektet".

Seminaret på Sørmarka var lagt opp slik at prosjektskolene skulle legge fram eksempler på undervisningsopplegg. Meningen var at man skulle utveksle erfaringer, gledeleg var det derfor også at en del andre skoler enn prosjektskolene sendte representanter til seminaret. Dermed kan IKT-erfaringer spres over hele fengselsundervisningen.

En tur til Island

Morten Enge ved Klosterskogen vgs. avd "Sluse-prosjektet" fortalte om bruk av IKT knyttet opp til en tur til Island. Dette virket motiverende for elevene, de hadde arbeidet med problemstillinger helt fra oktober og fram til turen i slutten av februar. Blant annet har alle eleven laget hver sine power-point presentasjoner om Island. Vi fikk også se filmen "Dette blir gull!" fra Islandsturen. Dette er etter vår mening en meget fin måte å knytte IKT til noe reelt, og oppmøtet ved "Slusa" har i år vært meget bra. Muligens kan dette planmessige arbeidet ta noen av æren for det. Morten Enge viste også en del andre oppgaver som blir lagt ut på Skolens Intranettseite hver uke. Her kan eleven prøve seg på egen hånd eller i samarbeid med andre, noe som også er en fin måte å arbeide med IKT på.

Testsentret på Bastøy

Borre vgs. avd Bastøy fengsel ved Reidar Mathisen og Jon Ruud fortalte om hvordan Borre vgs. har organisert prosjektet. De har startet med både Autocad-kurs, datakart-kurs, Pc-verksted og Web-design. Blant annet er de eget testcenter for datakartet, og det avlegges ca. 40 tester pr. år. Mange av kurssene avholdes på kvelden og er meget godt besøkt. På Bastøy har de også funnet en løsning på bruk av Internett. Nettopp dette temaet ble en del diskutert,

Torfinn Langelid fra SUH kunne si at man nå arbeidet med en løsning på hvordan alle kan bruke Internett i undervisningen. Dette kan bli spennende!!!

"Magiske kvadrater"

Grønland Voksenopplæringssenter avd. Bredtvedt fengsel ved Niels Petter Broch og Karl-Petter Sørvang viste oss noen fine eleveksempler på bruk av billedebehandling. I tillegg har Niels Petter utarbeidet noen meget spennende "magiske kvadrater" som kan utvikles i regneark å brukes i alle fag. I tillegg hadde de med en meget spennende pensumliste i norsk. Denne var lagt opp slik at man kunne klikke seg inn på tekstene ved hjelp av hyperkobling, meget oversiktlig og et eksempel til etterfølgelse.

Fengselsansatte som medhjelpere

Rolf Stene og Kjell Hjort fra Glemmen vgs. avd Fredrikstad fengsel fortalte oss om et tredelt prosjekt med IKT, formingsfag og ettervern. Fredrikstad fengsel er et lite fengsel med få innsatte og korte soninger. Dette vanskeliggjør undervisningssituasjonen, derfor har man i Fredrikstad gitt IKT-opplæring til alle ansatte slik at de kan hjelpe de innsatte når sagt hele døgnet. Dette har hatt en-sidig positiv innvirkning på fengsels-hverdagen både for skolen, de fengsels-ansatte og ikke minst for de innsatte.

"Windows uten gitter"

Jon Erik Rønning ved Jessheim vgs. avd Ullersmo fengsel fortalte også litt om et prosjekt som de har arbeidet med i et år. Prosjektet som har fått navnet "Windows

uten gitter" er ikke deltagende i IKT-prosjeket, men har fått en liten støtte fra SUH til innkjøp av litt utstyr og programvare. Jessheim vgs. har i sitt prosjekt lagt vekt på å integrere IKT i fagene, de vil også bedre IKT-kunnskapene blant alle innsatte ved fengselet. Bl.a. arbeider en del innsatte med programmering og noen av disse eksemplene ble demonstrert, samt en del programvare som de benytter i fagundervisningen. Jon Erik la også fram en del funn fra sitt hovedfagsarbeid: "Bruken av IT i fengselsundervisningen", utdrag av oppgaven kan leses i foko-nytt (11) 1/2001.

Nyttig prosjekt og seminar

Prosjektets veileder Andreas Lund holdt også et kurs i søk og navigasjon i nettbasert ressurser, dette finnes på Internett under følgende adresse: <http://home.online.no/~anlun/soek/>. Evaluator Leikny Øgrim avsluttet seminaret med noen bemerkninger fra evalueringssarbeidet. Så langt var hun meget fornøyd med prosjektskolene, og hun mente mye av det arbeidet som var gjort hadde overføringsverdi til "vanlig skole".

Seminaret var meget nyttig for deltagerne, man får en del tips å ta med seg hjem å arbeide videre med. Vi får håpe at SUH kan fortsette å ha IKT-samlinger også etter at prosjektet er avsluttet 31/12-02. Vi kan også minne om at prosjektet har egne hjemmesider hvor det ligger mange eksempler på elevarbeider:

<http://www.skienres.vgs.no/flfs/>

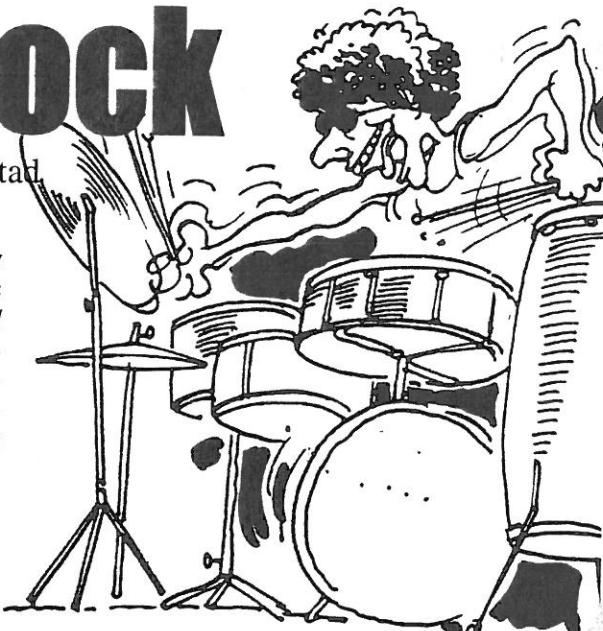
Prosjektledere f.v. Reidar Mathisen, Rolf Stene, Morten Enge og Niels Petter Broch. Bak står veileder Andreas Lund og evaluator Leikny Øgrim.

Jailhouse rock

- om musikkterapi i Bergen fengsel av Lasse Tuastad

INNLEIING

"Eg har ein draum", sa Martin Luther King omrent på den tida då eg kom til verda. Eg òg hadde ein draum. Denne starta etter at eg som musikkterapistudent var på ein svært inspirerande workshop med Venja Ruud Nilsen, der ho fortalte om jobben sin som musikkterapeut ved Bredtvedt Kvinnefengsel. Etter avslutta musikkterapiutdanning vart draumen min realisert. Draumen var å få spele rockeklassikaren "Jailhouse rock" i eit norskt fengsel, noko som skjedde i praksis gjennom den nye jobben min som lærar ved Bergen fengsel. Men ikkje berre vart draumen oppfylt – ein av elevane mine i musikkfaget hadde i tillegg oversett teksten til norsk og tilpassa den forholda ved Bergen fengsel. Erfaringane i fengselet vart såleis betre enn eg hadde draumt om.

Bakgrunn

Bergen fengsel er pr. dags dato det nest største fengselet i Noreg, berre Oslo Kretsfengsel er større. Fengselet har 165 plassar i lukka – og 32 plassar i open avdeling. Dei innsette hører til den gruppa som sonar dei lengste straffene i Noreg. Gjennomsnittleg soningstid er 2.9 år. Fengselet er organisert i fire avdelingar, avd. A, B, C og D. Ved inndeling i avdelingar har fengselet nytta differenseringsprinsippet som i praksis inneber at fangane vert handsama ulikt etter kva avdeling fangane er i. Dette systemet vert kalla "utslusning" ved at dei innsette gradvis vert overførte til avdelingar med mindre strenge sikringssystem.

I avdeling A sit personar i varetektseller, og dei vert skilde frå dei andre avdelingane. Her er det eit restriktivt og lukka regime. Når ein er domfelt, vert ein som regel først overflytta til avdeling B, der ein bur i bu-einingar og deler fellesareal og tid saman med fem andre straffedømde. Dessutan er det nokre fleire "fangegode" på avd. B i høve til avd. A (t.d. handling i kiosk, meir fellesskap med dei andre fangane, meir tid til fritidsaktivitetar e.t.c.). Avdeling C er den mest opne og frie soningsforma inne i fengselet. Dette er ein kontraktsavdeling, noko som mellom anna inneber at dei straffedømde gir løyve til å avgje urinprøve og lovnad om å oppføra seg i tråd med reglementet. Dersom dei innsette held sin del av avtalen i kontrakta, får dei oftare permisjonar, besøk, tilgang til telefon, sosiale framstillingar og meir fellesskap med andre fangar.

Avdeling D er ei open kontrakts- og frigangsavdeling som ligg rett utanfor feng-

selsmurane. Personane på denne avdelinga har meldeplikt og kan gå på skule, jobb og delta på fritidsaktivitetar utanfor fengselet sitt område. Avdelinga har plass til 32 innsette.

I tillegg har Bergen fengsel ei open kontraktsavdeling ved avdeling Ulvsnesøy på Osterøy. Her er det plass til ca. 30 fangar.

Eg har 50% stilling som musikklærar inne i fengselet. Timane vert fordelt likt mellom varetektsfangar ved avd. A og grupper fra avd. B og C (som er slått saman). Dessutan er eg involvert i det landsdekkjande prosjektet "musikk i frihet" som for Bergen sin del først og fremst omfattar fangar frå avd. D og avd. Ulvsnesøy.

Trekk ved dei innsette

Dei innsette har som gruppe ein del typiske kjenneteikn som det kan vera verd å merka seg :

- 90 % er menn
- 50 % er under 30 år.
- Nesten 80% har tidlegare vore straffa
- Ulike helseproblem, psykiske- og andre personlege problem er svært vanleg
- Overvekt av lese- og skrivevanskar. Hyperaktivitet, impulsitet og konsentrationsvanskar er òg svært vanleg. Fleire går under det som best kan beskrivast som skule og/eller sosiale taparar.
- Sterk overvekt av rusproblem
- Dei fleste har eit sviktande nærmiljø og nettverk
- Fleire kjem frå eit miljø prega av fattigdom. Oppveksten avspeglar ofte familiære problem og omsorgsvikt
- Dei fleste har mangefull utdanining og ei overvekt av personlegmessige pro-

blem og livsvanskar. 83 % har fullført grunnskulen, medan berre 11% har fullført vidaregåande skule.

Mål for fengselsundervisninga

I regjeringsa sitt resultat-mål for opplæring i fengsel er det skissert følgjande: "En målsetning for fengselsundervisninga er å ta utgangspunkt i den soningsdømtes behov for opplæring. Undervisningen må bygge på en analyse av den innsattes muligheter for tilbakeføring til arbeidsliv og samfunnsliv etter avsluttet soning. Opplæring må skje etter en samlet plan for den enkelte som er framtidsrettet. Fengselsvesenet og fylkeskommunen må ha en helhetlig planlegging av fengselsundervisningen. Organiseringen av fengselsundervisningen må være mest mulig kostnadseffektiv slik at en får mest mulig ut av ressursene." (St.prp nr 1, 1994-95 frå KUF).

I tråd med dette er det utarbeidd ein soningsplan for alle som har ei soningstid på meir enn 6 månader. Denne skal vera ei hjelpe for den innsette til å bli medvitne sin eigen situasjon under og etter soning. Soningsplanen skal vera utarbeidd i samarbeid mellom den innsette, fengselet, skolen og andre samarbeidspartnarar, etter behov. Planen er oppbygd rundt åtte tema:

- bustad
- skule/utdanning
- arbeid
- økonomi
- hobby/rekreasjon
- familiesituasjon
- fysisk og psykisk helse
- rusmiddel

Den overordna målsetjinga for fengselsundervisninga i Hordaland kommune er i

sterk samtakt med regjeringa sitt resultatmål:

"Fengselsundervisninga skal med utgangspunkt i eleven sine føresetnader, gje eit opplæringstilbod han kan dra nytte av i tilbakeføring til arbeidsliv og samfunnsliv etter endt soning. Viktige begrep i denne sammenheng blir livsmeistring og handlingskompetanse."

Mål for musikkundervisninga

Tusenkronersørsmålet vert sjølvsagt kva musikkterapeuten kan bidra med for å nærme seg dei utfordringane som ein finn på ein stad som Bergen fengsel.

- LIVSMEISTRING

HANDLINGSKOMPETANSE

- TILBAKEFØRING TIL

ARBEIDSLIV OG SAMFUNNSSLIV

- det er store ord for arbeidet med dei det faktisk gjeld. Personleg trur eg at den viktigaste oppgåva eg har, er å gje dei innsette ei mestringkjensle. Eg skal rett og slett gje folk tilbake trua på seg sjølv. Sjøvkjensla er nemlig ofte nede på eit botn-nivå, sjølv hjå dei mest hardbarka kriminelle. Vidare vert det viktig at resultatet kjem fort. Dersom ein har fangar som har vore innelåst i omlag eit døgn på ei ein celle, nyttar det rett og slett ikkje å

"dille" med dei når dei endelig har tatt skrittet ut og skal ha to-tre timer med musikk i veka. Dermed må ein ha enkle, fengande låtar som ein får til å svinge så fort som mogleg. Litt poetisk kan vi seie at eg skal tenna ein gnist hjå dei innsette, og freiste å halde liv i den flammen som forhåpentlegvis har oppstått.

Dei overordna målsetningane for musikkundervisninga vert ut i fra dette:

1) Stimulera til gode musikalske og sosiale opplevelingar.

Her er kanskje ein av dei viktigaste side-effektane med bandsamspelet. Dersom ein skal få det til å fungera musikalsk, er ein nødt til å gå inn på ein del sosiale sider. Ein må i fellesskap vera einige om rammer som må til for at samspelet skal fungera, og musikken kan låta tilfredsstillande. Musikkforskar Even Ruud snakkar om læreprosessar -eller lærefelt- for å beskriva dette fenomenet. Poenget hans er at alle i eit band er gjennsidig avhengige av kvarandre og treng ei optimal tilpasning sosialt for å få fram det best moglege musikalske resultatet. Mange av elevane er nærmast analfabetar når det gjeld sosiale ferdigheter. Det er kanskje ein av grunnane til at dei

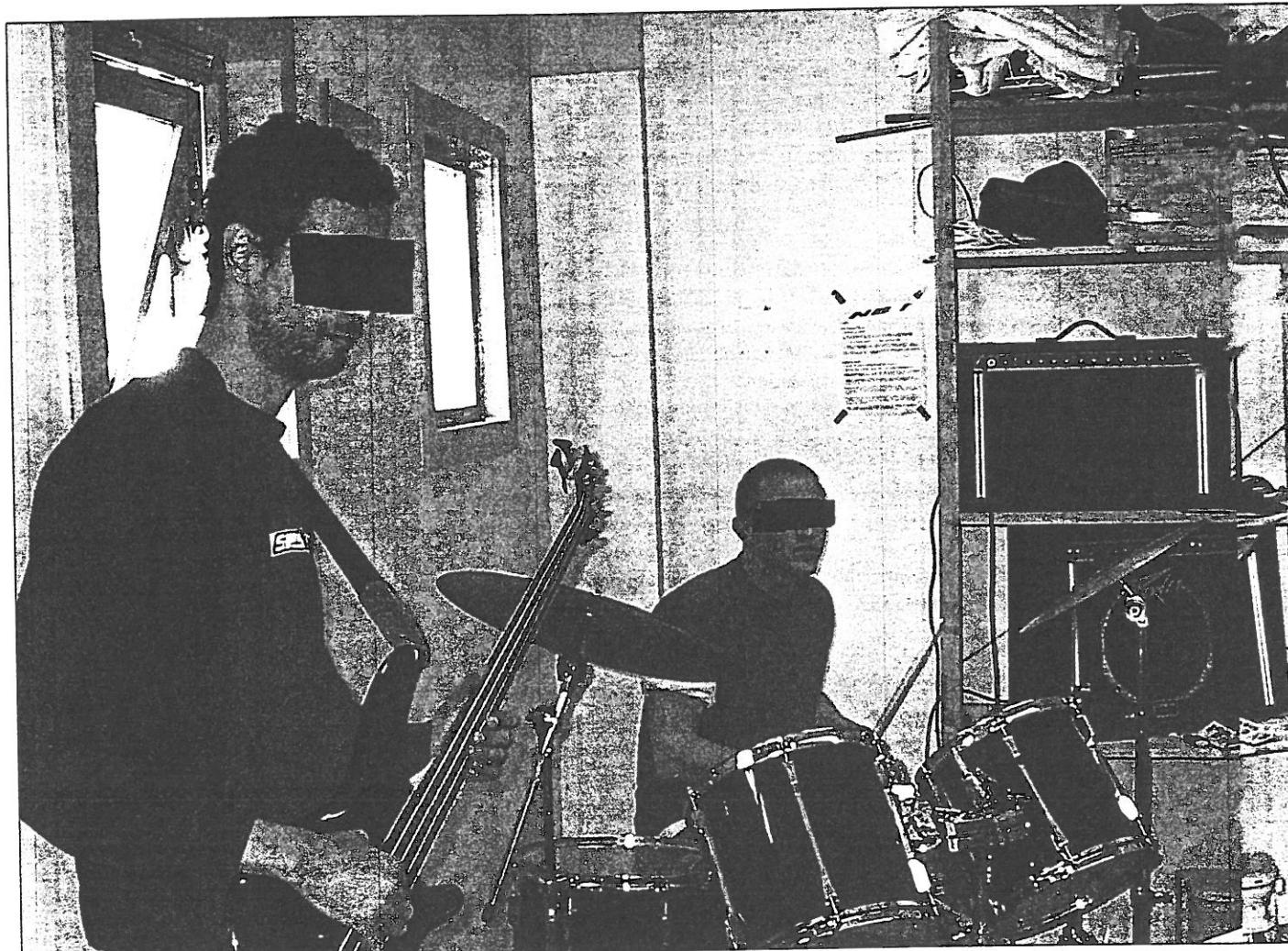
har hamna i "uføret". Betydninga av den sosiale treninga ein får gjennom bandsamspelet, kan såleis ikkje understrekast sterkt nok.

2) Etablere eit meiningsfullt fritidstilbod

Er det noko dei innsette har nok av inne i fengselet, er det tid. Fritidsavdelinga ved fengselet lånar ut ein del musikkutstyr, hovudsakleg gitarar. Har ein blitt litt av "musikkbasillen" og ynskjer å læra å spela f.eks. gitar, har ein plutselig fått fullt opp tilværet med noko meiningsfullt. I eit litt vidare perspektiv er det sjølvsagt viktig å tenkje framover mot tida etter lauslating. Dette fører oss automatisk over til neste punkt:

3) Etablere eit sosialt nettverk i eit lokalt musikkmiljø

Det området som blør mest innan dagens kriminalomsorg, går under namnet ettervern. For kva skjer med den innsette når han\ho ein dag skal utanfor fengselsmurene, betjentavhengigkeit og låste dører? Fridomen skremmer vettet av dei. Eg har hørt om folk som står hjelpearrose ved si eiga dør eller eit offentleg bygg og ventar. Kva ventar dei på? Jo, at nokon skal opne opp døra for dei. Kor sosialt funk-

sjonshemma ein blir av å sona i fengsel, vil variera. Men at svært mange får varige sår, bør det ikkje herska nokon tvil om. Det største problemet for dei aller fleste etter lauslating er likevel kor ein skal gå og kven ein skal omgåast. "When you got nothing, you got nothing to lose", som den godaste Bob Dylan så treffande formulerer det i rockeklassikkaren "like a rolling stone". Når det einaste miljøet ein kjänner består av kriminelle, rusmisbruk og elende, går ein dit, fordi ein ikkje kjänner til noko anna erstattleg alternativ. Musikk kan i beste fall vera ein inngang for nokre i eit nytt "sunt" nettverk. Dette er den overordna målsetninga for prosjektet "musikk i frihet"- som på ulike vis er eit fellessilde beståande av :

- Åsane vgs., avd. Bergen Landsfengsel
- Statens utdanningskontor
- Norsk musikkråd
- NMR- Hordaland
- AKKS (ein ideell musikkorganisasjon som m.a. tilbyr øvingslokaler)
- Kriminalomsorg i fridom – Bergen

Vi øver 1 gong i veka på allaktivitetshuset Verftet med deltakarar frå dei opne anstaltane (avd.D og avd. Ulvsnesøy). Ein av grunntankane bak prosjektet i Bergen er at

eg etterkvart loser fangane igjennom frå dei startar opp som veretektsfangar på A, gjennom B/C og vidare frå soninga på open anstalt eller eventuelt frå frigang. Det er for tidleg å komme med nokon endeleg konklusjon for prosjektet, men så langt ser ting særslig lovande ut.

Metodar

Musikkundervisninga ved Bergen fengsel handlar først og fremst om grunnleggjande opplæring i bandsamspele. Vi held til i fengselet sitt kulturbygg i eit lite kott mellom biblioteket og gymsalen. Det er m.a.o. nokså kummerlege romforhold, men utstyret er bra (med bla. PA, slagverk, forsterkerar, synths, gitarar og ein bass). Det er sett eit tak på 6 elevar pr. gruppe, og stort fleire får ein knapt plass til inne i musikkrommet. Eg har 6 vekers kurs i musikk som dei innsette sjølv må melde seg på. Kursa går heile skuleåret, og det er mogleg å melde seg på fleire gonger.

Eg driv ei gehørsbasert pedagogikk, noko som sterkt forenkla kan forklara ved hjelp av følgjande stikkord: høyre, se og ta etter (Berkaak og Ruud 1994). I praksis vil dette sei at eg er litt modell/instruktør,

litt motivator, litt igangsetjar og litt organisator. Fokus er på musikk framfor samtalene.

Eg startar alltid kvart kurs med ei kort presentasjonsrunde. Her må den enkelte eleven seie litt om sine eigne forventningar, kva instrument ein spelar/ynskjer å læra å spela på, musikksmak, ynskjer o.l. Etter at eg har presentert meg sjølv, prøver eg å få til ei oppsummering av korleis ein kan imøtegå dei ulike ynskjer og behova som har dukka opp. Det kan for fleire av elevane vera vanskeleg å sitja i ro å prata i startfasen, så vanlegvis kjem ynskjer og behov fram litt etter litt i meir uformelle arenaer (LES: røykepausane).

Reint konkret har vi jobba med følgjande i musikkundervisninga:

Cover-låtar

Desse må vera innan eit nivå som ein kan nå. For fleire av elevane kan "ferdiglåtar" for ei kort stund bidra til å strukturera ein del av det kaoset dei opplever. Her har ein som regel ei klar ramme (med f.eks. vers – refreng- vers – refreng- solo- refreng) som er enkel å forhaldar seg til. Cover-låtar vert såleis bevisst brukt særskilt i grupper med elevar som er uvanleg utsevande og hyperaktive.

Sjølv-komponerte låtar frå elevane
Nokre av elevane har med seg sjølvkomponerte songar som dei ynskjer å dela med resten av musikkgruppa. Desse er ofte personlege og kan ha eit visst sjølvterapeutisk rensingspreg over seg. Fleire uttrykkjer i klar-tekst at det å vera kreativ og skapande er det som held dei oppe i ein elles turbulent og vanskeleg livssituasjon. For musikkgruppa vert det viktig å arrangera og fargeleggja låtane slik at ein får fram den rette og sanne "nerva" i dei.

Sjølv-komponerte låtar laga i musikk-timane

Dette er som regel her og no-prega musikk som er blitt "jamma" fram. Her gjeld det med andre ord om å vera spontan, og at ein forsøkjer å fanga dei innspela som kjem. Svært ofte har dette materialet ein containerfunksjon der dei straffedømde får tømt seg både i høve til fengselsystemet og livssituasjonen generelt.

Lyd-opptak

For fleire fungerer lyd-opptak som eit dokument over det ein har halde på med. I Bergen fengsel er det begrensa høve for lyd-opptak, men det er blitt gjort nokre opptak med mini-disc. For ei av musikkgruppene vart opptaka brukta bevisst for å øva inn eit repertoar til framføring.

Konsertframføring

Musikkgruppene er fast invetar og ein viktig del av alle skuleavslutningane, og har dessutan spelt på ulike arrangement organiserte av fengselet. Fleire veks tydeleg på å kunne stå fram for eit publikum å faktisk beherska andre område i livet enn den kriminelle løpebane. Dessutan er det å opptre viktig for å synleggjere at det skjer noko positivt i fengselet både for andre innsette og tilsette. Musikk er rett og slett viktig som miljøskapar.

- Revy

Eg var heldig å fekk vera med på arbeidet med ein revy det første året eg var tilsett. Elevane laga tekst, musikk, kulissar, kostymar, og stod for lyd og lys sjølv. Mi rolle var stort sett å tilrettelegga, motivera, organisera og komma med konstruktiv kritikk. Revyen vart spelt for innsette, tilsette og inviterte gjester. Den slo godt an, særskilt blant dei innsette.

- 1-1 undervisning

Nokre elevar ynskjer 1-1 undervisning. Det kan vera dei treng hjelp til å byrja, at ein må motivera bort usikkerheit hjå dei, eller at dei vil læra musikkteori, klassiske musikkstykke, særskilte songar, gitarsoloar eller liknande.

- Modell-læring frå elev til elev

Elevar som kan mykje musikk, eller er spesielt flinke på eit instrument, er ofte svært gode instruktørar. Eg opplever ikkje sjeldan at desse kan vera vel så gode musikalske "pedagogar" som meg. Dessutan er dei likeverdige som medfangar, og har såleis eit naturleg og balansert makt- og kommunikasjonsforhold. Denne modell-læringa har djupe tradisjonar og er kan hende den mest benytta metoden for korleis "vanlege" rockeband lærer å spela rock.

Eg vil våga å påstå at musikkundervisninga inne i fengselet er vellukka. Det er pr. i dag full dekning og elevar på venteliste. Responsen er ofte overveldane, eller som ein av mine første elevar så treffande uttrykkte det: "Eg får et kick av å spele, og glømmer for ei lita stund kor eg faktisk befinner meg. Ute hadde eg sett eit skudd heroin, her får eg noe av det samme kicket gjennom musikken"

Avslutning

Eg trur mykje av grunnen til at musikkundervisninga i fengselet kan gå bra, handlar om det musikkforskar Even Ruud så treffande skriv om i boka si "Musikk og identitet" (Ruud 1997). Kodefortruligheit er

her eit avgjerande stikkord. Eg meiner at det ikkje er tifeldig at mykje av den velfungerande musikkundervisninga som går for seg i norske fengsel, dreier seg om rockemusikk. For det kan ikkje underslåast at det først og fremst er rocken som talar det språket som fangane forstår.

Det kan difor vera interessant å undersøka litt nærmare kva det er med denne generen som treff dei innsette. Eg meiner bestemt at dette handlar om dei føresetningane som ligg til grunn for rocke-kulturen. Nettopp solidarisering og dyrking av dei som fell utanfor det tradisjonelle 9-16 samfunnet, er sjølve grunnpilaren for rockarane. "To live outside the law you must be honest", syng Dylan i songen "Absolutly sweet Mary". Han er ikkje den einaste som klart stiller seg på fangane si side. Johnny Cash startar si legendariske live-innspeling frå fengselet San Quentin med følgjande klarmelding: "Saint Quentin I hate every inch of you" til overdøyvande jubel frå dei innsette. Nick Cave har gitt ut "murder ballads" som kort fortalt består av 10 moderne skillingsviser om mord og drap sett gjennom gjerningsmannen sine briller. Eg kunne ha halde fram å ramsa opp eksempel i det uendelege med artistar som har sett ord og tonar som dei innsette klart kan kjenne seg att i.

Ein kan heller ikkje leggje skjul på at mange av dei klassiske rockestjernene har levd på kanten av stupet. Nokre har sete inne sjølv. Nokre har hatt store rusproblem (dersom dei ikkje allereie har bukka under for dette) eller har opplevd kraftige psykiske nedturar. Alt dette gjer at det blir nærmast ei sjølvfølgje for mange av dei innsette å identifisera seg med rocken som ein ståplass i livet.

Eg har ein litt naiv visjon om at dei "utskota" som sit i fengsel gjennom si kredibilitet i rockens univers faktisk kan inkluderast i eit rockemiljø nettopp ved at dei er ekskludert av det gode borgarlege selskap. Dei blir "inn" av å være "ut". Dette krev sjølvsagt ein betydelig innsats, ikkje minst når det gjeld nettverksarbeid og ettervern. Det er langt fram før ein er kommen dit. Difor passar det godt å avslutta med dei samme orda som eg starta dette innlegget med; eg har ein draum.....

Litteraturliste

Berkaak, Odd Arne og Sun Wheels. Fortellinger om et rockeband Ruud, Even
UNIVERSITETSFORLAGET AS – 1994

Fylkesopplæringsdirektøren
Plan for fengselsundervisninga i Hordaland
HORDALAND FYLKESKOMMUNE

Ruud, Even
Musikk – identitetens lydspor

Artikkel i MUSIKKTERAPI
nr. 1, 1997, OS LO

Ruud, Even
Musikk og identitet
UNIVERSITETSFORLAGET AS-1997, OSLO

St.prop. nr 1
KUF 1994-95

Storesund, Øyvind Musikkundervisning i fengsel – et forsøksopplegg ved Bergen Landsfengsel

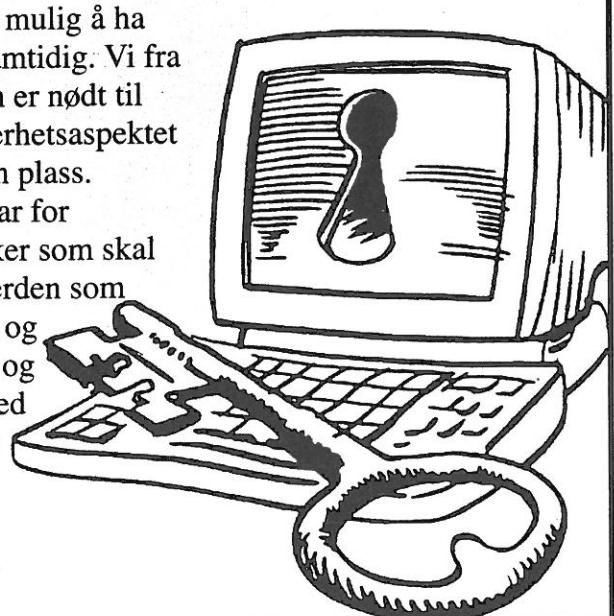
Prosjektoppgave i musikkpedagogikk
Høgskolen i Stavanger –våren 2000

Tuastad, Lasse
Rock'n`rs rolle (prosjektoppgåve)

MUSIKKTERAPISTUDIET PÅ
SANDANE –1998

«Men det må være mulig å ha
to tanker i hodet samtidig. Vi fra
undervisningssiden er nødt til
å leve med at sikkerhetsaspektet
hele tiden må få sin plass.
Men vi har et ansvar for
å utdanne mennesker som skal
vite noe om den verden som
er utenfor murene, og
da er PC, Internett og
Mobil-telefoner med
SMS selvfølgelige
begreper.»

Ingunn E. Kleivan

Fokus på FENGSELSBIBLIOTEK

Seminar i Tønsberg

Dato : Torsdag 26. - fredag 27. september 2002 (lunsj til lunsj)

Aktuelt for alle med tilknytning til fengsler - undervisning - bibliotek

Hva tar vi opp på seminaret?

- Betydningen av fengselsbibliotek, langt mer enn luksustilbud for fangene!
- Samarbeid mellom skole, fengsel og fengselsbibliotek. Muligheter og begrensninger.
- Bevilgning til fengselsbibliotek (utvikling/avvikling?)
- Hvordan få til en bibliotekordning på fengsler som per i dag ikke har fengselsbibliotek? (Uten å svekke de som i dag har tilbud?)

På seminaret kommer det representanter fra fengselsundervisning, fengselsbibliotek, Statens bibliotektilsyn, fengsel, Kriminalomsorgens region sør, bibliotek, departement(er) med mer.

Sett av dagene, meld gjerne interesse, evt. kommentarer, på e-post: fokus@tonsberg.folkebibl.no

- nærmere program med bindende påmelding i april.

Seminaret støttes av Statens bibliotektilsyn og Statens utdanningskontor i Hordaland.

VELKOMMEN TIL TØNSBERG I SEPTEMBER FOKUS PÅ FENGSELSBIBLIOTEK!

Arbeidsgruppe for seminaret : Vigdis G.

Jakobsen (biblioteksjef, Tønsberg og Nøtterøy bibliotek), Knut Egil Gundersen (fengselsbibliotekar, Berg fengsel), Grethe Kjus (fengselsbibliotekar, Ullersmo fengsel), Anne Berit Holden (rådgiver, Kriminal-omsorgen region sør), Borghild Them (driftssjef, Berg fengsel), Rannveig K. Eriksen (bibliotekar, Tønsberg og Nøtterøy bibliotek), Anne Sophie Berge (OPPS/Norsk bibliotekforening), Eva Styve Solberg (fengselsundervisning, Drammen feng.)

Tønsberg og Nøtterøy
BIBLIOTEK

Storgt. 16,
N - 3126 TØNSBERG
Tlf.: +47 33319485 Fax.: +47 33316475
Epost.: tbg@tonsberg.folkebibl.no

KREATIVITET og IKT

Av Gisle Johnsen

- KAN KREATIVITET UTVIKLES OG OPPØVES VED HJELP AV IKT?

Mennesket er i utgangspunktet kreativt. Enkelte responderer på sine kreative ideer, mens andre ignorerer dem. Spesielt oppfinnere og kunstnere responderer på sine kreative ideer, og oppfattes derfor som kreative av omgivelsene. De siste årene er kreativitet blitt et moteord. Arbeidslivet etterspør kreative medarbeidere.

Utdanningssystemet og læreplaner oppfordrer til kreativ utfoldelse. Undersøkelser viser at forskjellige mennesker har forskjellige nivåer og forutsetninger for kreativitet, omrent som for andre ferdigheter. Kreativitet kan på samme måte som andre ferdigheter utvikles. Gjennom kreativ trening oppøves ens evne til å utvikle og iverksette nye ideer. Når enkelte hevder å ikke være kreative, kan det være pga at de baserer denne slutningen på en egenskap de ikke har. F.eks. er det ikke sikkert at en person som hevder: "jeg kan ikke male", ikke er kreativ, selv om maleriene ikke er bra. Det behøver ikke være kreativiteten det skorter på, men begrensede malerferdigheter, ferdigheter som er nødvendige for å frigjøre kreativiteten. Kunstnere har foruten sin kreativitet en sterkt utviklet "øye – hånd" – koordinasjon, i tillegg til andre ferdigheter som gjør dem i stand til å uttrykke sine kreative ideer. På samme måte som idrettsutøvere, lærere, vitenskapsmenn og bilmekanikere har spesielle ferdigheter som setter dem i stand til å uttrykke sine kreative ideer.

Det er mange måter å være kreativ på. Vi kan alle være kreative dersom vi finner fram til nettopp vår måte å kunne uttrykke oss på, men der er ingen garanti for at verden vil "oppdage oss". Likevel vil vi kunne oppleve tilfredsstillelse ved å leve et kreativt liv.

For å kunne si noe om hvordan kreativitet kan oppøves / utvikles, er det først nødvendig å se på hvordan hjernen vår fungerer. Den danske nevrologen Kjeld Fredens skriver mye om dette i sin bok *Musikalsk Odyse*. Her definerer han, ut fra den amerikanske psykologen Howard Gardners teorier, forskjellige intelligenser eller kompetanser som han velger å kalte dem. For vårt eksempel er de første fem viktige:

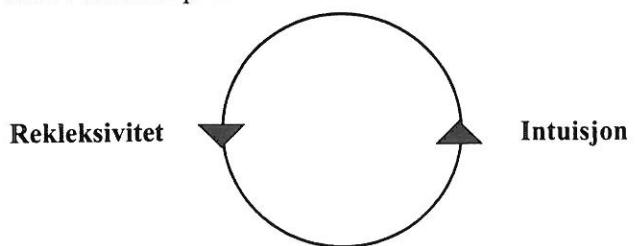
- Kroppskinestetiske
- Spatielle (romlige)
- Musiske
- Språklige
- Logisk-matematiske

I følge Gardner/Fredens dreier det seg om fem forskjellige måter å tenke på. Med tenkning mener han her en måte å forholde seg til omverdenen på. (Forskjellige kognitive systemers vekselvirkning med omgivelsene.) Samtlige kompetanser inneholder en kode: For eksempel inneholder språkkompetansen en språkkode som er nødvendig for å kunne oppfatte et språk med. Ut fra dette kan altså samme fenomen oppfattes på forskjellige måter, avhengig av hvilken kode det står i forhold til.

Et menneskets intelligensprofil er avhengig av hvordan de forskjellige kompetansene er utviklet.

Fredens deler vår måte å tenke på inn i refleksivitet og intuisjon. Refleksiviteten har sin styrke fra samarbeidet mellom den språklige og logisk-matematiske kompetansen. Det framtredende er her evnen til å analysere. Refleksivitet er et uttrykk for å kunne anvende konvergens i tenkningen, dvs å kunne systematisere, analysere og tenke logisk. Med andre ord å kunne bryte ned helheter til mindre enheter. Men denne måten å tenke på kan ikke stå alene. For å finne helheter som kan analyseres, trengs en måte å tenke på som skaper nye helheter. Nemlig evnen til å forestille seg og oppfatte nye sammenhenger. Denne prosessen kaller vi intuisjonen. Det er allmenn tilslutning til at intuisjon er en inspirasjonskilde. Det sies at Einstein fikk mange av sine ideer mens han barberte seg. Han undret seg derfor over hvorfor så mange av vitenskapsmennene i hans samtid hadde skjegg !!

Intuisjonsprosessen er en divergent prosess: her gjelder det å tenke bredt, å kunne tenke i større sammenhenger og å skape nye helheter; altså det motsatte av refleksiviteten som analyserer denne helheten i små deler for å samle inn fakta. Forholdet mellom refleksiviteten og intuisjonen kan sies å være komplementært: de to prosessene forutsetter hverandre, men som menneske kan vi kun oppfatte en av gangen, avhengig av synsvinkelen. På denne måten blir samspillet mellom refleksivitet og intuisjon en viktig drivkraft i vår tenkeprosess.

De tre kompetansene; kroppskinestetiske, spatielle og den musiske har mer av intuisjonens kjennetegn enn den logisk-matematiske og den språklige. Derfor er det viktig å videreutvikle disse tre første for å utvikle ens intuisjon. Kreativitet er å se nye sammenhenger og å skape nye helheter. Derfor henger kreativiteten sammen med en intuitiv tenkemåte. Ut fra en slik tanke, blir det viktig å fokusere på disse kompetansene for å utvikle de kreative evnene.

For å oppøve kreativitet, trengs øvelse, og for å øve trengs motivasjon. Det er derfor viktig å finne fram til en god motiveringsfaktor. Ved å ta utgangspunkt i musikk / musikklytting, en aktivitet de fleste av oss allerede bruker en stor del av døgnet på, har vi et område som motiverer de fleste. Men spranget fra vanlig lytteaktivitet til det å handle aktivt med musikk, har fram til nå krevd beherskelse av både instrumentale og tekniske ferdigheter. Med dagens teknologi er det imidlertid mulig å "leke" med musikk på helt andre måter enn tidligere, med et minimum av formell musikalsk kunnskap og tillærte tekniske ferdigheter.

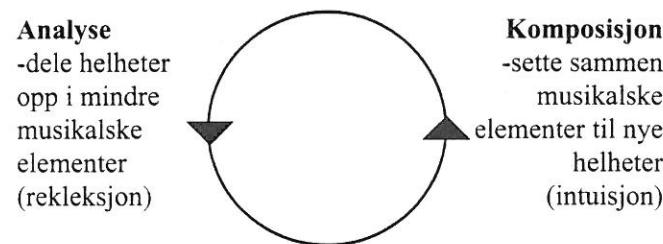
Ved bruk av data tar man i bruk ulike sansemadaliteter eller kompetanser. Ikke bare hører man musikken, man "ser" den også på dataskjermen; ikke bare som notasjon, men også som grafiske symboler. Disse kan behandles og bearbeides direkte på skjermen, noe som igjen påvirker det auditive uttrykket. En handler med musikken ut fra musisk og spatiell kompetanse. I tillegg brukes den kroppskinestetiske kompetansen gjennom finmotorikken som nyttes gjennom programmeringsarbeidet. Ved bruk av et musikkprogram, tilnærmer man seg musikken med flere sanser. Et gammelt kinesisk ordtak sier:

I hear: I forget
I see: I remember
I do: I understand

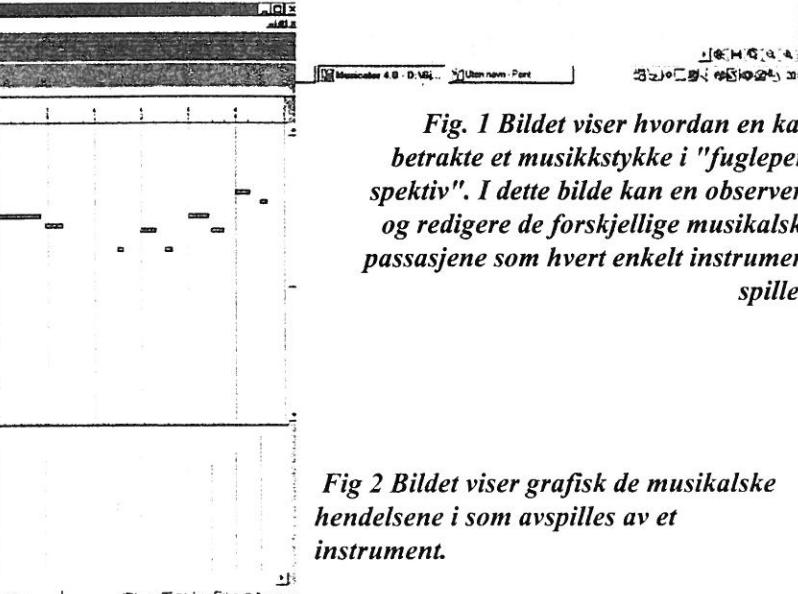
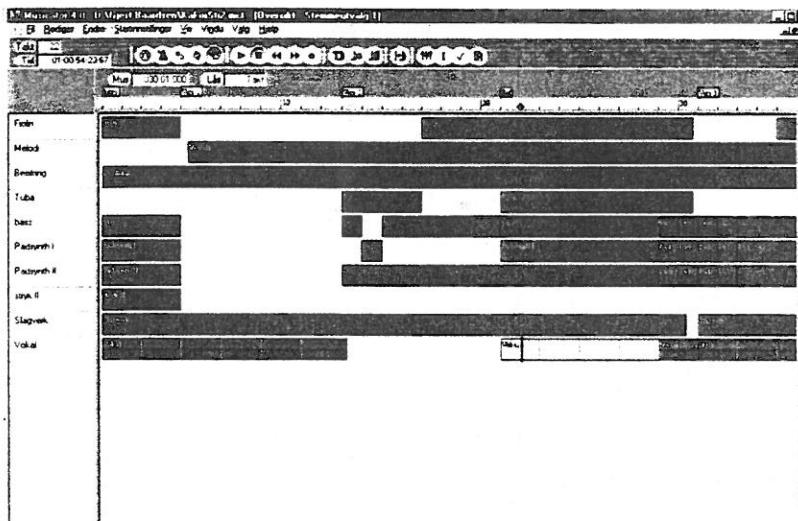
En slik intermodal tilnærming er hensiktsmessig, også for elever med ulike lærevansker. Lærevansker kan bestå i at en gjennom

tidligere utdanning bare har fått en tilnærming til lærstoffet gjennom de refleksive kompetansene; den språklige og den logisk-matematiske. Ved å få ta i bruk de andre kompetansene; den kroppskinestetiske, spatielle og den musiske, oppøves andre tilnærningsmåter til en problemstilling.

Ut fra dette, ser en at IKT, brukt i en rett sammenheng, kan brukes for å oppøve kreative egenskaper. Ved hjelp av musikkteknologi kan en ta selv sett sammen små musikalske sekvenser til nye helheter. Disse kan igjen brytes ned til nye elementer som igjen kan settes sammen..... Gjennom en slik arbeidsmetode øver en seg bevisst i å arbeide både refleksivt og intuitivt.

Erfaringene fra arbeidet med musikalsk materiale kan overføres til andre fagområder. Les mer om musikkteknologi i undervisningen på www.musit.no

Fig. 1 Bildet viser hvordan en kan betrakte et musikkstykke i "fugleperspektiv". I dette bilde kan en observere og redigere de forskjellige musikalske passasjene som hvert enkelt instrument spiller.

Fig 2 Bildet viser grafisk de musikalske hendelsene i som avspilles av et instrument.

MEDLEMSKONTINGENT 2002

Medlemskontingenenten har strømmet inn i den senere tid.
Per 20/4-2002 var det 128 betalende medlemmer, riktig-
nok er 6 av dem uidentifisert p.g.a. at arbeidsgiver har be-
talt uten å sette inn ref.nr. Hvis noen mener de har betalt
og ikke kommet på denne oversikten, ta da kontakt med:

Jon Erik Rønning
Bennechesgt. 5b, 0169 Oslo
tlf. på Ullersmo fengsel 63927352 e-post: post@foko.no

Andersen	Odd	GVO avd. Oslo fengsel
Andreassen	Rolf	Vadsø vgs avd. Vadsø fengsel
Anzjøn	Anne K	Steinkjer vgs. avd. KIF-skolen
Asker	Tove Gurholt	Rud vgs. avd. Ila fengsel
Binz	Randi	GVO avd. Oslo fengsel
Bjarghov	Rune	Asphaugen vgs avd. Bodø fengsel
Bjørseth	Berit	Breivika vgs avd. Tromsø fengsel
Brekke	Ingrid Devik	Nesjestranda vgs avd. Molde fengsel
Brue	Jon Kåre	Åsane vgs avd. Bergen fengsel
Bull	Inger Charlotte	Teie vgs avd. Berg fengsel
Büchmann	Maren	Teie vgs avd. Søndre Berg
Bø	Knut Lage	GVO avd. Grorud
Børresen	Frøydis	Strømsø vgs. avd. Drammen kretsfengsel
Egeland	Anne Marie	Rud vgs avd. Ila fengsel
Ellingsen	Jarle	Hønefoss vgs avd. Ringerike fengsel
Enge	Morten	Klostervognen vgs. avd. Skien fengsel
Erga	Ingvar	Time vgs avd. Åna fengsel
Fekene	Lena Marie	Teie vgs avd. Berg fengsel
Finbak	Liv	VOX
Fløan	Johan	Brundalen vgs avd. KIF-skolen
Fosheim	Vigdis	Klostervognen vgs avd. Sluseprosjektet
Furuset	Anne Grete	Jessheim vgs avd. Ullersmo fengsel
Gilje	Aksel Eivind	Teie vgs avd. Sem fengsel
Gaare	Marit	Brundalen vgs. avd. Trondheim fengsel
Halvorsen	Gudrun	Guldbergaunet vgs avd. KIF-skolen
Hansen	Nina Lindbo	GVO
Haug	Torunn	KIF - Vestfold
Hauge	Anne Margaret	Tyrilitunet
Heldal	Alfhild T.	Åsane vgs avd. Bergen fengsel

Hvis du kjenner noen som absolutt burde være medlem-
mer, be de da ta kontakt på adressen over. Det er også
mulig å betale kr. 250,- direkte på konto nr: 1602 42
96486, husk da på å oppgi navn.

Her er en oversikt over de 122 medlemmer som var
registrert per. 20/4-02:

Hernæs	Lise Gunn	Strømsø vgs avd. Drammen fengsel
Hodne	Inge	Blakstad vgs avd. Arendal fengsel
Holst	Frithjof	Jessheim vgs avd. Ullersmo fengsel
Holstad	Frøydis	Oslo fengsel
Huneide	Arve	Hønefoss vgs avd. Ringerike fengsel
Høgåsen	Marit	GVO avd. Oslo fengsel
Haagensli	Anne Berte	GVO avd. Oslo fengsel
Jacobsen	Tove Feruglio	GVO avd. Oslo fengsel
Johannessen	Rakel	Kilden vgs avd. Larvik fengsel
Johansen	Gisle Daae	Brundalen vgs avd. Trondheim fengsel
Jørgensburg	Hilde	GVO avd. Økern
Karlsen	Bjørnar	Malakoff vgs avd. Moss fengsel
Kjus	Grethe	Fylkesbib. i Akershus avd. Ullersmo fengsel
Kleivan	Ingunn Eitrheim	Rud vgs avd. Ila fengsel
Knudsen	Finn Stein	GVO avd. Økern
Kristiansen	Kjell	Kvadraturen vgs avd. Kristiansand fengsel
Langelid	Torfinn	Statens utd.kontor i Hordaland
Langås	Asbjørn	Kriminalomsorgsavd. Justisdept.
Lyngstad	Leif	Klostervognen vgs avd. Skien fengsel
Magnus	Peter	Høyskolen i Bergen
Mathisen	Reidar	Horten vgs avd. Bastøy fengsel
Methi	Anne	Vadsø vgs
Midttømme	Kari	GVO avd. Sentrum
Mikalsen	Egil	Breivika vgs avd. Tromsø fengsel
Molvær	Jorunn	KiF - Rogaland
Nielssen	Per	Region Sør
Nilsen	Trond	Storhamar vgs avd. Hamar fengsel
Njøten	Marit	Åsane vgs avd. Bergen fengsel
Norheim	Thor	Åsane vgs avd. Bergen fengsel

Nypan	Frithjof	Åsane vgs avd Bergen fengsel	Aanesen	Knut	Asphaugen vgs avd. Bodø fengsel
Olsen	Torill	Teie vgs avd. Sem fengsel	Brekke	Arne	Bastøy fengsel
Poppe	Andreas	Blakstad vgs avd. Arendal fengsel	Johnsen	Sigrun	Brundalen vgs avd. Kif-skolen
Pålhaugen	Sissel	Fossumkollektivet	Larsen	Reidar	Time vgs avd. Åna fengsel
Rasmussen	Kate	Vadsø vgs avd. Vadsø fengsel	Nilsen	Jan Einar	Breivika vgs avd. Tromsø fengsel
Reiten	Ole	Brundalen vgs avd. Trondheim fengsel	Nilsen	Magnar	Breivika vgs avd. Tromsø fengsel
Roald	Asbjørn	Region Nord	Olsen	Ståle	Region Sørvest
Ruud	Jon	Horten vgs avd. Bastøy fengsel	Olsen	Roald	Blakstad vgs avd. Arendal fengsel
Rønning	Jon Erik	Jessheim vgs avd. Ullersmo fengsel	Solberg	Majken	
Sand	Laila T.	GVO avd. Tyrilisenteret	Stokka	Guri	Brundalen vgs avd. Trondheim fengsel
Sandvik	Anne Berit	Universitetet i Oslo inst. for kriminologi	Holme	Tove	Bergen Fengsel- bibliotek
Schäffer	Knut Arild	Horten vgs avd. Horten fengsel	Jetne	Kjellaug	Breivika vgs avd. Tromsø fengsel
Skibsrød	Knut	Jessheim vgs avd. Ullersmo fengsel	Steinveg	Arvid	Breivika vgs avd. Tromsø fengsel
Sneeggen	Per	Brundalen vgs avd. Trondheim fengsel	Wahl	Ivar	Breivika vgs avd. Tromsø fengsel
Strand	Bergljot	Fagerlia vgs avd. Ålesund fengsel	Torvund	Aslaug	GVO
Strøm	Ivar	Asphaugen vgs avd. Bodø fengsel	Fosse	Godtfred	Blakstad vgs avd. Arendal fengsel
Støverud	Asbjørn	Jessheim vgs avd. Ullersmo fengsel	Megrund	Frode	Horten vgs avd. Horten fengsel
Svendsen	Liv Knarvik	GVO avd. Grorud	Them	Borghild	Berg fengsel
Sæhlie	Andreas	Storhamar vgs avd. Brobygger'n	Wattø	Cathrin	Fagerlia vgs avd. Ålesund fengsel
Sørensen	Knut Ivar	Blakstad vgs. avd. Arendal fengsel	Coldevin	Marit	Hønefoss vgs avd. Ringerike fengsel
Teie Håkonsen	May Britt	Klostervognen vgs avd. Sluseprosjektet	Høyem	Torill Holsvik	Kriminalomsorgen region Nord
Terray	Kalle	Berg fengsel	Eide	Kurt-Ole	KIF-skolen Trondheim
Toldnes	Gro	Steinkjer vgs avd. KIF-skolen	Sylta	Berit Helen	Åsane vgs avd. Bergen fengsel
Tørnby	Hilde Beate	Horten vgs avd. Bastøy fengsel	Solberg	Eva Styve	Strømsø vgs avd. Drammen fengsel
Ulvestad	Ivar	GVO	Lygre	Trond	Krohnsminde vgs avd. Dagskolen
Valen	Sissel	Åsane vgs avd. Bergen fengsel	Moren	Kikki	FFP
Veberg	Anne Christin	Horten vgs	Jorkjend	Turid Engh	Ila fengsel
Vik	Solfrid Mykletun	Åsane vgs avd. Bergen fengsel	Nordøen	Odd Johan	Åsane vgs avd. Bergen fengsel
Walle	Randi	Åsane vgs avd. Bergen fengsel	Rognved	Reidar	Åsane vgs avd. Bergen fengsel
Wasa	Per	Øvrebyen vgs avd. Kongsvinger fengsel	Solberg	Karl Jonny	Horten vgs avd. Horten fengsel
Wasmuth	Anabeth	GVO avd. Økern	Nergård	Eva K.	Deichmanske bibl. Oslo fengsel avd. B
Wenstøp	Maj	Rud vgs avd. Ila fengsel	Bremerthun	Bjørn	Åsane vgs. avd. Bergen fengsel

Rekommendasjon nr. R (89) 12 fra ministerkomiteen til medlemsstatene om opplæring i fengslene

(Vedtatt av ministerkomiteen den 13. oktober 1989 på det 429. møte av stedfortredende ministre)

Ministerkomiteen, under henvisning til
Artikel 15. b i Europarådets statutt,

I det den tar i betrakning at retten til opplæring er fundamental;

I det den tar i betrakning betydningen av opplæring i den enkeltes og samfunnets utvikling;

I det den innser spesielt at en stor andel av fanger har hatt meget liten erfaring med vellykket opplæring, og derfor nå har mange behov for opplæring;

I det den tar i betrakning at opplæring i fengsel hjelper til å gjøre fengslene mer humane og forbedre forholdene ved innesperring;

I det den tar i betrakning at utdanning i fengsel er en viktig måte å lette fangens tilbakevending til samfunnet på;

I det den erkjenner at i den praktiske anvendelse av visse rettigheter eller tiltak, i samsvar med de følgende rekommendasjoner, kan det være berettiget med forskjeller mellom dømte fanger og fanger i varetekts;

I det den tar hensyn til Rekommendasjon Nr R (87) 3 om Europeiske fengselsregler Rekommendasjon Nr R (81) 17 om voksenopplæringspolitikk, Anbefaler den medlemsstatenes regjeringer å iverksette tiltak som erkjenner følgende:

1. Alle fanger skal ha tilgang til opplæring, som er forutsatt å bestå av klasseromsemner, yrkesopplæring, kreative og kulturelle aktiviteter, fysisk fostring og sport, sosial opplæring og muligheter for å bruke bibliotek;
2. Opplæring for fanger bør være lik opplæringen som tilbys lignende aldersgrupper utenfor fengslet, og tilbuddet av læremuligheter for fanger bør være så vidt som mulig;
3. Opplæring i fengsel skal sikte mot å utvikle hele personen, idet man har i minnet hans eller hennes sosiale, økonomiske og kulturelle omgivelser;
4. Alle som er involvert i å administrere fengselsystemet og i driften av fengsler bør tilrettelegge og støtte opplæring så mye som mulig;

5. Opplæring bør ikke ha lavere status enn arbeid i fengselssystemet og fanger bør ikke tape økonomisk eller på annen måte på å delta i opplæring;
6. Alle anstrengelser bør gjøres for å oppmuntre fangen til å delta aktivt i alle aspekter av opplæringen;
7. Utviklingsprogram bør tilbys for å sikre at utdannere i fengslet tar i bruk formålstjenlige voksenopplæringsmetoder;
8. Spesiell oppmerksomhet bør vies fanger med særlige vansker og særlig de med lese- eller skriveproblemer;
9. Yrkesopplæring bør sikte mot en bredere utvikling av den enkelte, samtidig som man er følsom overfor trendene på arbeidsmarkedet;
10. Fanger bør ha direkte tilgang til et velforsynt bibliotek minst en gang per uke;
11. Fysisk fostring og sport for fanger bør understrekkes og oppmuntres;
12. Kreative og kulturelle aktiviteter bør gis en viktig rolle siden slike aktiviteter har et særlig potensielle for å sette fanger i stand til å utvikle og uttrykke seg;
13. Sosial opplæring bør inkludere praktiske elementer som setter fangen i stand til å mestre dagliglivet i fengslet med henblikk på å lette hans tilbakevending til samfunnet;
14. Hvor det er mulig bør fanger få lov til å delta i opplæring utenfor fengslet;
15. Hvor opplæringen må finne sted inne i fengslet, bør samfunnet utenfor involveres så mye som mulig;
16. Tiltak bør settes i verk for å sette fanger i stand til å fortsette opplæringen etter løslatelse;
17. Midlene, utstyret og undervisningspersonalet som trengs for å sette fanger i stand til motta hensiktsmessig opplæring bør gjøres tilgjengelig.